

**مطالعه تطبیقی سبک زندگی رزمنده بسیجی و سرباز ارتش حرفه‌ای آمریکا:
به سوی ترسیم سبک زندگی مطلوب ایرانی - اسلامی
کوشا وطن خواه^۱**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۱/۰۱

چکیده:

این تحقیق کوشیده است با نگاهی به سبک زندگی بسیجیان دوران دفاع مقدس که به گواهی اسناد، نمونه عالی سبک زندگی ایرانی - اسلامی بوده است و برجسته‌سازی ویژگی‌های این سبک زندگی از طریق مقایسه آن با سبک زندگی سرباز حرفه‌ای ارتش ایالات متحده، به پاسخی درخور برای تعدادی از پرسش‌ها دست یابد. بدین منظور ابتدا با رجوع به کتاب‌های خاطرات، وصیت‌نامه‌ها، فیلم‌های مستند و داستانی، گزارش‌های مستند و مصاحبه‌های موجود و با کدگذاری مفاهیم و طبقه‌بندی آن‌ها در قالب مقولاتی دوگانه (متشکل از جفت‌های متضاد)، طرحی کلی از سبک زندگی این دو گروه ارائه شده، سپس با دسته‌بندی پرسش‌های منتخب به چهار دسته فرهنگ کاری، حوزه عمومی اجتماع، وجه اخلاقی جامعه و حوزه خانواده کوشش گردیده با رجوع به مقولات استخراجی در دو سطح مدیریت کلان اجتماعی در اخلاق فردی به پاسخی مناسب برای پرسش‌های مطروحه دست یابد.

واژگان اصلی:

سبک زندگی اسلامی - ایرانی، بسیجی دفاع مقدس، سرباز آمریکایی

مقدمه

جامعه ایران، پس از گذشت بیش از سه دهه از انقلاب اسلامی، به پیشرفت‌های چشم‌گیری در زمینه‌های علمی و فناوری دست‌یافته است. موفقیت‌های غرورآفرین در عرصه‌های زیست‌فناوری، فن آوری هسته‌ای و فن آوری موشکی در کنار تأسیس کارخانه‌های تولیدی توسعه صنایع هوایی، اتومبیل‌سازی، گسترش خطوط راه‌آهن، افزایش تولیدات کشاورزی و نیز ارتقای شاخص‌های توسعه‌یافتگی از قبیل افزایش استانداردهای بهداشتی، سواد عمومی، امید به زندگی و کاهش مرگ‌ومیر نوزادان از دستاوردهای درخشان نظام جمهوری اسلامی است.

به‌رغم تصادق چنین پیشرفت‌هایی در زمینه‌های مادی زندگی ایرانیان، به نظر می‌رسد همچنان در زندگی روزمره و در سطح جامعه مسائل و مشکلاتی وجود داشته باشد که این امر نشان از پیشرفت ناهم‌زمان و ناهماهنگ دو عرصه مادی و غیرمادی حیات اجتماعی ما ایرانیان دارد.

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در سخنان روشنگرانه خود در جمع جوانان استان خراسان شمالی با اشاره به مفهوم «سبک زندگی»، به شیوایی این رشد ناهماهنگ را مورد اشاره قرار دادند و علت‌یابی و چاره‌جویی برای آن را وظیفه نخبگان و اندیشمندان دلسوز جامعه ایران دانستند.

یکی از ضروری‌ترین اقدامات در جهت تحقق این خواست، ارائه الگوهای ملموس و دارای قابلیت پیروی به گروه‌های مختلف جامعه است. این تحقیق کوشیده است تا الگوی مناسبی از سبک زندگی مطلوب را برای کارکنان و اعضای نیروهای مسلح فراهم سازد. بدین منظور نخست دو الگوی موجود از فعالیت در نیروهای نظامی بررسی خواهد شد؛ این دو الگو عبارت‌اند از: الگوی کار «ارزش زدوده» و صرفاً با انگیزه دریافت حقوق و تسهیلات (نمونه سرباز ارتش آمریکا) و الگوی کار «ارزش محور» که هدف فرد در آن صرف دریافت مزایای مادی نیست و ارزش‌ها و اصول اعتقادی بر این مزایا اولویت دارند. (نمونه بسیجی رزمنده در دوران دفاع مقدس). سپس کوشش می‌شود با در نظر داشتن اجزای سبک زندگی بسیجیان دوران دفاع مقدس و توجه به اقتضائات دوران صلح و زمان حاضر، الگویی عملی از سبک زندگی مطلوب و اسلامی - ایرانی به اعضای نیروهای مسلح مسلمان ارائه شود.

سخنرانی مهرماه ۱۳۹۱ مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با محوریت مفهوم «سبک زندگی» دریچه

تازه‌ای به روی محققان مسائل اجتماعی جامعه ایران گشود و آنان را به تعمق و تفحص در این عرصه بسیار پراهمیت فراخواند. معظم‌له با بیان اینکه «اگر پیشرفت همه‌جانبه را به معنای تمدن‌سازی نوین اسلامی بگیریم این تمان دارای دو بخش ابزاری و حقیقی - اساسی خواهد بود که سبک زندگی، بخش حقیقی آن را تشکیل می‌دهد»، تحقق هر دو بخش تمدن نوین اسلامی را ضروری دانستند. به تعبیر ایشان بخش ابزاری، یا سخت‌افزاری این تمدن، موضوعاتی از قبیل علم، اختراع، اقتصاد، سیاست، اعتبار بین‌المللی است که در فضای امروز، به‌عنوان نمودهای پیشرفت مطرح می‌شود که البته مادر این زمینه «پیشرفت‌های خوبی داشته‌ایم»، اما «باید توجه کرد که این پیشرفت‌ها، وسائل و ابزاری برای دستیابی به بخش حقیقی و نرم‌افزاری تمدن اسلامی یعنی سبک و شیوه زندگی» است.

حال باید دید «سبک زندگی» در نگاه ایشان در برگیرنده کدام عرصه‌های زندگی اجتماعی است. از نظر ایشان این مفهوم به همه مسائلی بر می‌گردد که متن زندگی انسان را شکل می‌دهند؛ عرصه‌هایی نظیر «خانواده، ازدواج، نوع مسکن، نوع لباس، الگوی مصرف، تفریحات، کسب‌وکار و رفتارهای فردی و اجتماعی در محیط‌های مختلف» زمینه‌های جلوه‌گری سبک زندگی افراد جامعه هستند. سبک زندگی بر تمام وجوه مربوط به حیات اجتماعی هر فرد مثل خانواده، ازدواج، مسکن، مدل لباس، الگوی مصرف، نوع آشپزی و خوراک، تفریحات و نحوه گذران اوقات فراغت، کسب‌وکار، رفتار حرفه‌ای در محل کار، دانشگاه و مدرسه، رفتار در فعالیت‌های سیاسی، رفتار در ورزش و نیز رفتارهای رسانه‌ای اطلاق می‌شود و بر نوع رفتار ما با دیگران از همسر و فرزند تا رئیس و مرئوس، از پلیس و کارمند دولت تا رفتارهای ما در سفر و حفظ نظافت و بهداشت، سبک رفتار با دوست و دشمن، آشنا و بیگانه همه‌وهمه سبک زندگی ما را شکل می‌دهد.

جامعه کنونی ایران در تمام عرصه‌های ذکر شده با مسائل و موانعی دست‌به‌گریبان است که در واقع ریشه در فرهنگ اصیل ایرانی اسلامی ما ندارد؛ چرا که «در بحث سبک و فرهنگ زندگی، اسلام عزیز همه نیازهای انسان را برآورده می‌سازد». ریشه چنین بحران‌هایی را باید با عنایت به رهنمودهای رهبری در تقلید کورکورانه از فرهنگ غربی جست‌وجو کرد که به سبب ابزارهای ارتباطی و رفت‌وآمدهای فراوان به کشورها، در جزئیات زندگی ما نفوذ کرده و سبک زندگی ایرانی را در معرض آسیب قرار داده است. از همین رو، چنانچه آسیب‌شناسی

به موقع و دقیق در این زمینه صورت نگیرد نخواهیم توانست به سبک زندگی اصیل اسلامی و ایرانی دست پیدا کنیم.

۱- چارچوب نظری

در ادبیات علوم اجتماعی نیز سبک زندگی اصطلاحی جاافتاده و دارای پیشینه نظری است و دانشمندانی چون گئورگ زیمل^۲ و لویس ورت^۳ در این باره به تحقیق و نظروزی پرداخته‌اند. خلاصه نظر اینان چنین است که شهری شدن^۴ در حال تبدیل به شیوه غالب زندگی است.

پیر بوردیو^۵ جامعه‌شناس فرانسوی نیز در قالب مفهوم عادت‌واره^۶ به سبک زندگی، ارزش‌ها، تمایلات و انتظاراتی پرداخته که در مورد گروه‌های خاص اجتماعی وجود دارد و این انتظارات در خلال فعالیت‌ها و تجربه‌های زندگی روزمره^۷ شکل گرفته‌اند.

آنتونی گیدنز^۸ بریتانیایی نیز از منظری دیگر به این مفهوم پرداخته و آثار متعددی را در مورد آن به رشته تحریر درآورده است که از آن جمله می‌توان به تجدد و تشخیص^۹ اشاره کرد که مسائل هویتی انسان در دنیای مدرن را بررسی می‌کند.

تورستاین وبلن^{۱۰} نیز با طرح مفاهیمی چون طبقه تن آسان^{۱۱} مصرف تظاهری و فراغت به مطالعه و تحقیق در مورد سبک زندگی مدرن پرداخته است. هوارد بکر^{۱۲} هم از چهره‌های برجسته‌ای است که با طرح نظریه خرده‌فرهنگ‌های اجتماعی^{۱۳} الگوهای رفتاری و کنشی و فرایند هویت‌یابی اعضای گروه‌های مختلف اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده است.

-
1. Life Style
 2. Georg Simmel
 3. Louis Wirth
 4. Urbanism
 5. Pierre Bourdieu
 6. Habitus
 7. Everyday Life
 8. Anthony Giddens
 9. Modernity and self identity
 10. Thorstein Veblen
 11. Leisure Class
 12. Howard S. Becker
 13. Social subcultures

با در نظر داشتن اینکه «پوسته فرهنگ غربی پیشرفت ظاهری است اما باطن آن سبک زندگی مادی شهوت‌آلود گناه آفرین هویت زدای ضد معنویت» است در حالی که فرهنگ غنی ما فرهنگی هویت‌بخش است که به همه ابعاد مادی و معنوی انسان توجه کامل دارد این سؤال به ذهن می‌آید که چرا ما اکنون درگیر مشکلاتی شده‌ایم که در غرب پیش آمده است. به تعبیر مقام رهبری (مدظله‌العالی) «سیاستمداران غربی با سوءاستفاده از ابزار هنر به‌ویژه هنرهای نمایشی و سینما، به دنبال سلیقه سازی و ترویج سبک زندگی غربی» در جوامع دیگر و تخریب فرهنگ‌های بومی هستند. آیا وضعیت کنونی ما ناشی از فقدان الگوی مناسب برآمده از فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی نیست؟ آیا ما نیز نمی‌بایست با بهره‌گیری از ابزارهایی چون هنر و ادبیات اقدام به سلیقه‌سازی و ترویج سبک زندگی مطلوب خود می‌کردیم؟

باید در نظر داشت که حیات اجتماعی معاصران ما خالی از الگوهای ایده‌آل برای سامان دادن زندگی روزمره نیست که گروه‌های مختلف اجتماعی می‌توانند با مراجعه به آنان و دقت در جزئیات زندگی‌شان سبک زندگی اسلامی را به چشم ببینند و آن را سرلوحه کار خویش قرار دهند و شایسته است پژوهشگران نیز برای ارائه الگوهای صحیح به گروه‌های مردم نخست به این الگوها رجوع کنند و بکوشند با در نظر گرفتن شرایط زمان شیوه مناسب زندگی را از نحوه سلوک آنان اقتباس کنند.

به نظر می‌رسد که بسیجیان رزمنده در هشت سال دفاع مقدس چنان رد پای درخشانی از خود به‌جای گذاشته‌اند که رجوع به سبک زندگی آنان برای همه اقشار راهگشا خواهد بود. اما برای آن که ویژگی‌های منحصر به فرد زندگی این بسیجیان بهتر جلوه‌گر شود، می‌بایست آن را با سبک زندگی افرادی مقایسه کنیم که نحو دیگری از سربازی را پیشه کرده‌اند و آن خدمت باهدف کسب حقوق و مزایای شغلی است. نمونه برجسته این گروه سربازان ارتش آمریکا هستند که حقوق و مزایای قابل توجهی از دولت دریافت می‌کنند و در ازای آن در جنگ‌های دولت ایالات متحده شرکت می‌جویند.

۲- ضرورت و اهمیت موضوع

همان‌طور که گفته شد مفهوم «سبک زندگی» در این تحقیق برگرفته از سخنرانی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در مهرماه سال ۹۱ است. اهمیت مفهوم مورد بحث از این روست که

بنای تمان سازی اسلامی بر آن استوار است و ایشان دانشوران حوزه و دانشگاه را مکلف کرده‌اند که علاوه بر تلاش در فقه و حقوق، در بحث اخلاق اسلامی و عقل و سلوک عملی اسلام نیز کارهای متراکم و باکیفیت انجام دهند تا نتایج این تلاش‌ها مبنای برنامه‌ریزی و تعالیم نسل‌ها قرار گیرد.

باید توجه داشت تا زمانی که نتوانیم پاسخی درخور برای مسائل و نواقص موجود در این زمینه بیابیم نمی‌توانیم مدعی ساختن تمدنی برآمده از فرهنگ و مبانی اصیل خود باشیم. از سوی دیگر به بیان معظم‌له «اگر گفتمانی در زمینه آسیب‌شناسی و چاره‌جویی مشکلات موجود در سبک و فرهنگ زندگی به وجود آید، باتوجه‌به نشاط و استعداد جوانان، حتماً درخشندگی ملت ایران در این زمینه نیز، چشم جهانیان را متوجه خود خواهد کرد». تمام گروه‌های اجتماعی و افراد برای پیشه کردن زندگی ایده‌آل اسلامی نیازمند الگوهایی هستند و به گمان نگارنده ایجاد چنین الگویی برای اعضای نیروهای مسلح بیش و پیش از هر چیز با سرمشق قراردادن زندگی جوانانی امکان‌پذیر می‌شود که با تاسی به آرمان‌های پیر خراباتی‌شان شکافتن سقف فلک و درافکندن طرحی نو در عالم امکان را وجهه همت خویش قرار داده بودند.

سلوک رزمندگان ایرانی مسلمان و انقلابی طی حضور هشت‌ساله‌شان در جبهه‌های نبرد حق علیه باطل، فرهنگ و اخلاق منحصر به فردی را شکل داد که می‌تواند بهترین الگوی معیشت و حیات اجتماعی برای ایرانیان امروز باشد. به تعبیر رهبری «فرهنگ زندگی، متأثر از تفسیر ما از زندگی است و هر هدفی را برای زندگی تعیین کنیم، سبک خاصی را به همراه می‌آورد»، دانشمندان علوم اجتماعی نیز به ارتباطی وثیق میان هویت و سبک زندگی قائل‌اند و آن را جزء لاینفک هویت افراد می‌دانند. بر همین مبنا برای روشن‌تر شدن ابعاد تأثیر تفسیر از زندگی در سبک زندگی و هویت و نیز برای برجسته‌سازی تفاوت‌های سبک‌های برخاسته از تفاسیر مختلف و تسهیل ارائه الگوی عملی به کارکنان نیروهای مسلح، مطالعه تطبیقی سبک زندگی دو الگوی خدمت در نیروهای مسلح (تیپ ارزش محور بسیجی و تیپ ارزش زدوده سرباز امریکایی) از اهمیت شایانی برخوردار است.

1. Identity

۳- اهداف تحقیق

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در سخنرانی مهرماه خود بیست پرسش مرتبط با سبک زندگی مطرح کردند و ما را به تعمق در زوایای مختلف زندگی اجتماعی فراخواندند و با تذکر این که «به علت اهمیت این مسائل در زندگی انسان است که قضاوت در مورد یک تمدن باتوجه‌به پیشرفت آن در بخش سبک و فرهنگ زندگی صورت می‌پذیرد»، نخبگان، اندیشمندان و محققان عرصه‌های مختلف را به چاره‌اندیشی در این باب مکلف کردند و لزوم الگوسازی برای افراد جامعه را مورد تأکید قرار دادند.

از میان بیست پرسشی که مقام معظم رهبری مطرح کرده‌اند، پرسش‌های زیر مواردی هستند که با رجوع به سبک زندگی بسیجی دوران دفاع مقدس می‌توان نوری بر آنها تابانده و دریچه‌هایی به سوی پاسخشان گشود.

جدول شماره ۱: پرسش‌های رهبری که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است

ردیف	پرسش رهبری
۱	چرا فرهنگ کار جمعی در ایران ضعیف است؟
۲	چرا در روابط اجتماعی، حقوقی متقابل رعایت نمی‌شود؟
۳	چرا در فرهنگ رانندگی انضباط لازم رعایت نمی‌شود؟
۴	الگوی تفریح سالم کدام است؟
۵	آیا در معاشرت‌های روزانه، همیشه به هم راست می‌گوییم؟
۶	دروغ چقدر در جامعه رواج دارد؟
۷	علت برخی پرخاش‌گری‌ها و ناپردباری‌ها در روابط اجتماعی چیست؟
۸	علت بروز بیماری خطرناک قانون‌گریزی در برخی افراد و بعضی بخش‌ها چیست؟
۹	چقدر وجدان کاری و انضباط اجتماعی داریم؟
۱۰	چرا برخی حرف‌ها و ایده‌های خوب در حد حرف و رویا باقی می‌ماند؟
۱۱	ساعات کار مفید در دستگاه‌ها چرا کم است؟
۱۲	آیا حقوق متقابل زن و شوهر و فرزندان در خانواده‌ها به طور کامل رعایت می‌شود؟
۱۳	چه کنیم تا زن هم کرامت و عزت خانوادگی‌اش حفظ شود و هم بتواند وظایف اجتماعی خود را انجام دهد؟

تلاش این تحقیق حول پاسخ‌گویی به این پرسش‌هاست و تبیین علمی اینکه از مطالعه سبک زندگی بسیجیان رزمنده ایرانی چگونه می‌توان الگوهای عملی برای طراحی سبک زندگی مطلوب ایرانی - اسلامی استخراج کرد.

دوره هشت‌ساله جنگ تحمیلی زمینه‌ای فراهم کرد که شکل خاصی از زیستن امکان‌تکوین بیابد؛ پدیده‌ای که به بهترین وجه می‌توان آن را منطبق با دستورها و آموزه‌های دینی بدانیم و از سوی دیگر به طور کامل کاربردی نیز بود و به موفقیت و پیروزی در میدان جنگ و دفاع منجر شد.

مسائل و مشکلاتی که گریبان جامعه امروز ایران را گرفته ناشی از ضعف‌های موجود در فرهنگ‌سازی است و گروه‌های مختلف اجتماعی بیش از هر چیز نیازمند الگویی قابل‌اجرا در زندگی روزمره خویش هستند؛ بنابراین، اهداف مقاله حاضر به شرح زیر قابل‌شمارش است:

- ۱- یافتن الگوی کلی سبک زندگی بسیجیان دوران دفاع مقدس؛
- ۲- یافتن الگوی کلی سبک زندگی سربازان حرفه‌ای ارتش آمریکا؛
- ۳- ریشه‌یابی تفاوت‌های این دو سبک زندگی با رجوع به خاستگاه معرفتی آن‌ها؛
- ۴- جست‌وجوی الگوهای مطلوب با رجوع به نقطه عطف تاریخ ملی ایران اسلامی (هشت سال دفاع مقدس)؛
- ۵- برجسته‌سازی ویژگی‌های سبک زندگی بسیجی از طریق مقایسه آن با سبک زندگی سرباز ارتش ایالات متحده؛
- ۶- استخراج الگوی عملی سبک زندگی اسلامی از زندگی بسیجیان دوران دفاع مقدس به‌منظور ارائه به آحاد جامعه.

بر اساس تعریفی از جان کلی (سبک زندگی ناظر بر دو چیز است آنچه مردم انجام می‌دهند و مردم چگونه انجام می‌دهند (کلی، ۱۹۹۰: ۱۳). این دو سؤال را می‌توان در عرصه‌های مختلف زندگی دنبال کرد. دو بریانوف^۳ یک نمونه از تقسیم‌بندی عرصه‌های مختلف زندگی را ارائه کرده است. بر اساس تقسیم‌بندی وی فعالیت کاری، فعالیت سیاسی و عمومی

1. Jahn Kelly
2. Kelly
3. Dobrianov

(مشارکت داوطلبانه) در نظام مدیریت اجتماعی، فعالیت فرهنگی مرتبط با معنا، و تولید آگاهی و ارتباطی (فعالیت غیرحرفه‌ای فرهنگی) و زندگی روزمره و فعالیت بازتولید زندگی (حفظ و بازتولید نیروهای حیاتی) چهار عرصه زندگی را تشکیل می‌دهند.

مجموعه گزینش‌هایی که مردم در هر یک از این عرصه‌ها انجام می‌دهند. - به شرط داشتن ویژگی‌هایی که بعداً تشریح می‌شود می‌تواند سبک زندگی در آن عرصه را تعریف کند. برای مثال می‌توان از سبک زندگی کاری با فرهنگی سخن گفت.

اما ویژگی دیگری که در بند قبل از آن سخن گفتیم چیست. اولاً چنین رفتارهایی متمایزکننده فرد یا گروه هستند البته بر سر نوع این تمایز می‌توان چون‌وچرا کرد. می‌توان تمایز را از نگاه مردم جامعه یا محقق که سبک‌های زندگی را بررسی می‌کند، تحلیل کرد. برای مثال تمایز آماری ناشی از داده‌های پیمایشی که برای محقق معنادار است الزاماً برای مردم معنادار نیست. باتوجه‌به برداشتی که بوردیو از مفهوم تمایز دارد تحلیل تمایز مبنای نظر مردم جامعه شایسته‌تر به نظر می‌رسد.

ثانیاً رفتارهای موردنظر نه تنها باید فرد یا گروه را متمایز سازند بلکه باید بتوان این رفتارها را مشخصه فرد یا گروه نیز دانست.

ثالثاً رفتارهای سبک زندگی ذات اجتماعی‌اند؛ به این معنا که حامل پیام‌هایی برای دیگران هستند و به این اعتبار چنین رفتارهایی، ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های افراد را به دیگران منتقل کرده و به بقیه نشان می‌دهند که باید در برابر فرد چه رفتارهایی داشته باشند.

ویژگی چهارم اینکه رفتار سبک زندگی در زمره فعالیت‌های روزمره است اما آن نوع رفتارهای روزمره‌ای که تفاوت‌های بنیادین میان گروه‌های اجتماعی مختلف را سبب می‌شود (فاضلی، ۱۳۸۲: ۷۱).

در فرهنگ لغت آکسفورد معانی متفاوتی برای واژه سبک ارائه شده است: ۱- شیوه متمایز انجام‌دادن یا ارائه کردن چیزی؛ ۲- طرح و شکل خاص چیزها؛ ۳- کیفیتی برجسته و باب روز؛ ۴- شیوه و طریقی که به‌واسطه آن اثری هنری، ساختمان یا چیزی دیگر به مشخصه دوره تاریخی، مکان یا شخصی خاص تبدیل می‌شود. ۵- شیوه‌ای از نوشتن که مشخصه نویسنده،

1. Style

دوره یا نوعی از ادبیات است. در همه این تعاریف بر متمایز بودن و منحصر به فرد بودن تأکید شده است. اما باز هم می‌توان مشخصات دیگری برای این مفهوم پیدا کرد. سبک، ویژگی کل‌گرایانه‌آ دارد، به عبارتی نمی‌توان بدون صدمه زدن به آنچه سبک دارد، چیزی از آن کاست یا بر آن افزود.

این خصوصیت در آثار نویسندگان ادبی به بهترین وجه بروز می‌کند. اجزای نثر سعدی به گونه‌ای درهم آمیخته شده‌اند که قابل تجزیه نیستند. سجع نثر سعدی با اندک دست‌کاری در کلمات به هم می‌خورد. به علاوه درست است که سبک داشتن نوشته ادبی توسط خواننده درک می‌شود اما عواملی هستند که به طور عینی سبک را می‌سازند. باز هم با اشاره به نثر سعدی می‌توان ادعا کرد که جدای از ادراک مسجع بودن توسط خواننده، آرایش کلمات در متن وی به نحوی است که چنین ادراکی را میسر می‌سازد.

سویل از قول آکرمن^۳ می‌نویسد که سبک دارای ثبات است. به عبارتی در ساخته‌هایی که هم سبک هستند می‌توان مشخصات آن را یافت. علاوه بر این سبک ویژگی محلی دارد به سخن دیگر وقتی سبک در یک بازه زمانی و مکانی گسترش می‌یابد. هر قدر گسترده‌تر می‌شود خصایص اصلی خود را از دست می‌دهد و تغییر می‌کند. آکرمن به نکته دیگری هم اشاره می‌کند که احتمالاً می‌تواند راهگشای تحلیل‌های بیشتر باشد. به عقیده وی «می‌توان سبک را طبقه‌ای از راه‌حل‌های مرتبط با یکدیگر برای مسئله‌ای واحد یا پاسخ به چالشی دانست و می‌توان گفت در هر جایی که هنرمندان واکنش نشان‌دادن به چالشی متفاوت از چالش‌های موجود را آغاز می‌کنند سبک آغاز می‌شود» (ویل، ۲۰۰۰: ۱۹).

یکی از راه‌های تحلیل و تبیین سبک‌های زندگی، پی‌گرفتن چالشی است که این سبک‌ها در پی پاسخ گفتن به آن‌ها هستند. تحلیل‌گیدنز درباره نقش‌های سبک‌های زندگی در مدرنیته متأخر، نمونه چنین تحلیلی است. به گفته باکاک «سبک بر ردیفی از رموز متمایز مختص به گروهی اجتماعی و بیان ترجیحات فردی نیز دلالت دارد» (باکاک، ۱۹۹۲: ۱۲۷). باکاک با این سخن وجه گروهی سبک را به وجه فردی آن ربط می‌دهد؛ بدین ترتیب سبک نه خصیصه

-
1. Singularity
 2. Holistic
 3. Ackerman

عمل فردی ویژه نه مشخصه عمل یا مصنوع گروهی است، بلکه از آن هر دو است؛ تجلی مشخصه‌ای گروهی در عمل فردی و درعین حال محصول جمعی اعمال فردی است. شاید این مطلب که معنای سبک زندگی با مناقشه دیرپای جامعه‌شناسی درباره اولویت ساخت ویژگی کنش پیوند خورده است به همین ویژگی معنای سبک زندگی مربوط می‌شود. آخرین نکته اینکه سبک داشتن به معنای ادعای برتری نیز هست. مدعای هنجاری برتری و کهنتری در ادعای سبک‌دار بودن نهفته است. باتوجه به تحلیل شیز^۱ و بوردیو از معنای سبک زندگی این خصیصه مفهوم سبک بیشتر آشکار خواهد شد.

۴- روش تحقیق

در این تحقیق برای دست‌یافتن به سبک زندگی سرباز حرفه‌ای ارتش امریکا و نیز بسیجی دوران دفاع مقدس که هر دو از دسترس خارج‌اند و امکان مصاحبه و یا مشاهده زندگی ایشان فراهم نبوده، ترکیبی از چند روش کیفی به‌کاررفته است. بدین معنا که همچون روش تحلیل محتوا مواد خام‌کار از متون از پیش تولید شده (ترکیبی از مصاحبه‌ها، خاطرات، وصیت‌نامه‌ها، فیلم‌های مستند و نمایشی) به‌دست‌آمده و با الهام از روش نظریه زمینه‌ای آدرسه مرحله به کدگذاری محتوای منابع پرداخته شده و سپس با استخراج مقوله‌های دوگانه‌ای که رفتار بسیجیان دفاع مقدس در یک سری آن‌ها و رفتار سربازان آمریکایی در سوی دیگر آن‌ها قرار داشت و نیز با تشخیص مقوله محوری از میان مقولات استخراجی، شمایی کلی از دو سبک زندگی مدنظر ارائه گردیده و پیامدهای هر یک تحلیل شده است. مقولاتی که کار بر پایه آن‌ها استوار شده به‌قرار زیرند:

1. Scheys
2. Grounded theory

جدول شماره ۲: مقایسه مقوله‌های استخراج شده پس از تجزیه و تحلیل اسناد و مدارک

ردیف	مقوله اصلی	مقوله رقیب
۱	بی‌قراری برای حضور در جبهه	بی‌قراری برای ترک جبهه
۲	شهادت‌طلبی	خودکشی
۳	برادری فرماندهان و سربازان	آزار و اذیت سربازان از سوی فرماندهان
۴	عطوفت با اسرا	شکنجه اسرا
۵	غیرت و حمیت	تجاوز و آزار
۶	پیوستن به نیروهای نظامی برای رضای خدا	پیوستن به نیروهای نظامی از سر فقر
۷	آگاهی از علت جنگ و اعتقاد به هدف آن	ناآگاهی از علت جنگ
۸	سیطره امر مقدس	سیطره امر نامقدس
۹	نشاط و شادابی در میدان جنگ	فشار روانی و بیماری‌های روحی

۵- بسیجی رزمنده ایرانی، سرباز آمریکایی و استخراج سبک زندگی مطلوب ایرانیان امروز همان‌طور که اشاره شد، یکی از مهم‌ترین مراحل تحقیق، مطالعه اسناد و مدارک مختلف از جمله خاطرات، مصاحبه‌ها، وصیت‌نامه‌ها، زندگینامه‌ها و نیز بررسی فیلم‌های مستند و داستانی ساخته شده درباره دو دسته مورد مطالعه یعنی بسیجی رزمنده در هشت سال دفاع مقدس و سرباز حرف‌های ارتش آمریکا بود. حاصل این بررسی‌ها که با کدگذاری مفاهیم ادامه یافت، به دست آوردن مقوله‌هایی است که در بالا آمدند و برای تسهیل امر تحلیل به صورت جفت‌های متضاد طراحی شده‌اند. با تعمق در این متون و در واقع با کمک مقولات استخراجی از متون، الگوی کلی سبک زندگی بسیجی رزمنده در هشت سال دفاع مقدس و سرباز حرف‌های ارتش آمریکا به دست آمد و مقوله محوری تحلیل که همان مقوله توضیح‌دهنده اصلی است و به یک معنا می‌توان تحلیل را بر آن استوار ساخت، سیطره امر مقدس در برابر سیطره امر نامقدس بوده است. بر مبنای این مقوله، توضیحی کلی از قوانین و اصول حاکم بر سبک زندگی و رفتارهای دو گروه مورد مطالعه استخراج گردید که می‌توان آن را سنگ بنای پاسخگویی به پرسش رهبری و پیشنهاد سبک زندگی مطلوب برای آحاد جامعه قرار داد. پرسش‌های مطرح از سری مقام رهبری استخوان‌بندی اصلی کار را تشکیل داده‌اند و در تحلیل نهایی اطلاعات به دست آمده از مواد خام تحقیق، ابتدا این پرسش‌ها به چهار دسته تقسیم گردید که هر یک بر وجهه از زندگی اجتماعی ناظرند و سپس مقولات استخراجی، در چارچوب این پرسش‌ها تحلیل و تبیین شد.

جدول شماره ۳: دسته‌بندی پرسش‌های رهبری به تفکیک حوزه‌های عملکردی

ردیف	پرسش‌های رهبری منتخب برای این پژوهش	حوزه موضوعی
۱	چرا فرهنگ کار جمعی در ایران ضعیف است؟	فرهنگ کاری
۲	چقدر وجدان کاری و انضباط اجتماعی داریم؟	فرهنگ کاری
۳	علت بروز بیماری خطرناک قانون‌گریزی در برخی افراد و بعضی بخش‌ها چیست؟	فرهنگ کاری
۴	چرا ساعات کار مفید در دستگاه‌ها کم است؟	فرهنگ کاری
۵	چرا برخی حرف‌ها و ایده‌های خوب در حد حرف و رویا باقی می‌ماند؟	فرهنگ کاری
۶	چرا در فرهنگ رانندگی انضباط لازم رعایت نمی‌شود؟	حوزه عمومی اجتماع
۷	الگوی تفریح سالم کدام است؟	حوزه عمومی اجتماع
۸	علت برخی پرخاش‌گری‌ها و نابردباری‌ها در روابط اجتماعی چیست؟	وجه اخلاقی جامعه
۹	چرا در روابط اجتماعی، حقوقی متقابل رعایت نمی‌شود؟	وجه اخلاقی جامعه
۱۰	آیا در معاشرت‌های روزانه، همیشه به هم راست می‌گوییم؟	وجه اخلاقی جامعه
۱۱	دروغ چقدر در جامعه رواج دارد؟	وجه اخلاقی جامعه
۱۲	آیا حقوق متقابل زن و شوهر و فرزندان در خانواده‌ها به‌طور کامل رعایت می‌شود؟	حوزه خانواده
۱۳	چه کنیم تا زن هم کرامت و عزت خانوادگی‌اش حفظ شود و هم بتواند وظایف اجتماعی خود را انجام دهد	حوزه خانواده

از میان این پرسش‌ها، سؤالات ۱ تا ۵ به فرهنگ کاری جامعه، سؤالات ۶ و ۷ به حوزه عمومی اجتماع، سؤالات ۸ تا ۱۱ به وجه اخلاقی جامعه و سرانجام پرسش‌های ۱۲ و ۱۳ به حوزه خانواده می‌پردازد. در پایان، این پرسش‌ها و مقولات استخراج شده در دو سطح خرد و کلان مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و نتیجه‌گیری نهایی ارائه گردید.

۱-۵- سبک زندگی اسلامی در حوزه کار و شغل

رزمندگان در زمان دفاع مقدس برای حضور در جبهه بی‌قرار بودند و بسیاری از آنان حتی دوره‌های استراحتی را که برای مجروحیتشان در نظر گرفته می‌شد، کامل نمی‌کردند و پیش از موعد به جبهه بازمی‌گشتند. این بی‌قراری به معنای علاقه‌مندی به کاری است که آنان در حال انجامش بودند. برگردان این مقوله را به فرهنگ کاری می‌توان چنین آورد که دلبستگی به کار و شغل و داشتن ارتباطی مثبت با محیط و موضوع کار می‌تواند افراد را تشویق کند تا آن کار را به نحو احسن انجام دهند.

نکته حائز اهمیت دیگر در همین زمینه، هدف افراد از حضور در محل کار است. در دوران دفاع مقدس، تقدس و امور معنوی همه چیز را دربرگرفته بود و هدف والای جنگ یعنی دفاع از اسلام و جلب رضایت خداوند همواره به رزمندگان یادآوری می‌شد و مدنظر ایشان بود. عجیب نیست که محیط‌های کاری دوران فعلی آغشته به تقدس نباشند و افراد کار و فعالیت اقتصادی خود را با نیت جلب رضای خداوند انجام ندهند. در صورتی که در دین اسلام کار و تلاش برای کسب روزی حلال هم پایه عبادات شمرده شده است و امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «اگر مرد در سختی و عسرت باشد و تلاش کند تا روزی (قوت) خود و اهل و عیال خود را تأمین کند و دست به مشاغل حرام نزند، مانند مجاهد راه خدا پاداش دارد» (کافی، ج ۵: ۸۸). امام علی (علیه‌السلام) نیز می‌فرماید «در آمدن شما اول صبح برای جهاد در راه خدا، از در آمدن آن کس که برای تأمین زندگی خانواده خود تلاش می‌کند بالاتر نیست».

به نظر می‌رسد با توجه دادن افراد به این امر مهم و نیز تأکید بر لزوم و وجوب کسب روزی حلال و اثرات منفی روزی حرام بتوان در سطح اخلاق فردی تا حدودی وجدان کاری و ساعات کار مفید روزانه را بالا برد و قانون‌گریزی را پایین آورد. اما برای تصحیح اساسی این وضعیت نامطلوب نبایستی از وجه ساختاری قضیه نیز غفلت کرد. منظور آن است که از نتایج فاسد یک نظام اداری می‌توان به بیماری‌ها و فسادهای درون آن نظام اداری پی برد. در نتیجه بایستی به‌طور جدی و هدفمند به مطالعه و بررسی دقیق آن پرداخت تا دریافت که کدام روندهای اداری موجب پایین آمدن وجدان کاری و ساعات کاری مفید در ادارات می‌شود و قانون‌گریزی را تشویق می‌کند. آیا ادارات و دستگاه‌ها به‌قدر کافی نسبت به جذب و ادغام اخلاقی کارمندان خود اقدام می‌کنند؟ آیا می‌کوشند که روند کار را برای آنان معنادار سازند؟ آیا اساساً سیاست‌های مدیریتی درستی در این ادارات پیاده شده است؟ آیا سازماندهی فضایی این مکان‌ها درست است؟

امروزه در کشورهایی که نظام اداری پویایی دارند، تحقیقات درباره مدیریت و سازماندهی همواره در جریان است و نتایج این تحقیقات در سازمان‌های سفارش‌دهنده آن‌ها پیاده می‌شود. این چیزی است که در کشور ما کمبود آن احساس می‌شود، به‌طوری‌که در بسیاری از سازمان‌ها شاهد قدیمی‌ترین و اولیه‌ترین سیستم‌های بروکراتیک هستیم و این خود تأثیر منفی بسیاری بر جا می‌گذارد. از درس‌هایی که در این باره می‌توان از جبهه‌ها گرفت، نحوه مدیریت

نیروها در سپاه و نیروهای مردمی است که با انعطاف از سیستم موجود در ارتش فاصله گرفت و نظامی هماهنگ با بضاعت نظامی و نیروی انسانی خود را ایجاد کرد که نه در سلسله‌مراتب و نه در الگوها و مدل‌های حمله با آموزش‌های کلاسیک ارتش هم‌خوانی نداشت و اتفاقاً همین عامل موجب برتری آن بر ارتش بسیار مجهز و پرتعداد عراق شد (درودیان، ۱۳۸۷).

نکته دیگری که درباره فرهنگ کار در کشور مدنظر رهبری قرار گرفته بود، ضعف فرهنگ کار جمعی بود. رزمندگان در دوران دفاع مقدس هم در میان خودشان با یکدیگر و هم با فرماندهانشان نهایت وفاقی و همدلی را داشتند و هنگام کار و عملیات از سویی همگی مشتاق حضور و از سوی دیگر گوش‌به‌فرمان فرماندهان خود بودند و علاوه بر این ایثار هم که به معنای زیر پا گذاشتن منافع فردی برای صلاح جمع است در میان آنان یک ارزش بود و به آن التزام داشتند. اما در سطح جامعه ما چه در ادارات و چه در جایگاه‌های دیگر چنین فرهنگی رواج ندارد و افراد بیشتر به تکروری و در نظر گرفتن منافع فردی گرایش دارند. در حالی که آموزه‌های الهی و نیز بزرگان دین ما توصیه به همکاری کرده‌اند؛ برای مثال خداوند می‌فرماید: «همگان به ریسمان الهی چنگ زنید و پراکنده نشوید» (آل عمران، ۱۰۳) و در آیه دیگر می‌فرماید: «از خدا و پیامبرش اطاعت کنید و با یکدیگر به نزاع برنخیزید که ناتوان می‌شوید و مهابت و قوت شما را می‌برد». (انفال، ۴۶). حضرت علی (علیه‌السلام) می‌فرماید: «سوگند به خدا مغلوب‌اند کسانی که با یکدیگر همکاری ندارند» (نهج‌البلاغه، خطبه ۳۴). همان‌طور که گفته شد، در سطح اخلاق فردی می‌توان از این نصایح و یادآوری آن‌ها به افراد مدد جست و در راه بهبود اوضاع گام برداشت و این یادآوری می‌تواند در قالب انواع آموزش‌های ضمن خدمت برای کارکنان ادارات و نیز تشکیل کارگاه‌های مختلف توانمندسازی و پیاده‌سازی برنامه‌های مشارکت محله‌ای از طریق نهادهای شهری صورت گیرد.

اما در سطح ساختاری برای تقویت فرهنگ کار جمعی نیز همچون موارد بالا، متخصصان جامعه‌شناس و محققان حوزه مدیریت بایستی به بازننگری جدی بپردازند و عوامل تقویت‌کننده تکروری را بشناسند.

برای مثال در بسیاری مواقع توزیع نامتناسب امکانات و نبود حمایت‌های رفاهی و تأمین اجتماعی کافی وضعیتی به وجود می‌آورد که در آن هر کس به اصطلاح کلاه‌خود را بچسبد و

به فکر دیگران نباشد. در ادارات نیز تقسیم‌کار نادرست و سلسله‌مراتب ناکارآمد از مهم‌ترین عواملی است که روحیه کار جمعی را تضعیف می‌کند و هر کارمند را وامی‌دارد که تنها به فکر انجام بخش مربوط به خود باشد و احساس مسئولیتی نسبت به کلیت کار و تعهدی به تکمیل شدن قسمت‌های مربوط به همکارانش نداشته باشد.

باقی‌ماندن ایده‌های خوب در حد حرف و رؤیا نیز از نگرانی‌های دیگر مقام رهبری است که به‌واقع گریبان‌گیر جامعه ما شده است. با نگاهی به مسیر جنگ از آغاز تا پایان آن و نقشی که سپاهیان و نیروهای مردمی در آن ایفا کردند، می‌توان پاسخ‌هایی برای این چرایی یافت. آنچه بیش از همه در دفاع مقدس خودنمایی می‌کند خلاقیت نیروهای سپاهی در استفاده از نیروها و تجهیزات کم در برابر ارتش پرتعداد و سراپا مسلح عراق است. فرماندهان سپاه که اکثراً بسیار جوان بوده‌اند با استفاده از هوش و دانش خود برنامه‌ریزی‌هایی می‌کرده‌اند که با موافقت بی‌قیدوشرط فرمانده کل قوا همراه بوده است (درودیان، ۱۳۸۷).

نکته قابل‌استفاده از این جریان، تناسب مسئولیت‌ها و اختیارات فرماندهان است. آنان که مسئولیت پیش‌بردن عملیات متعدد و حیاتی را در جنگ داشته‌اند، از اختیار کافی برای اجرای طرح‌های خود نیز برخوردار بوده‌اند. از این فرمول می‌توان برای پاسخ به سؤال فوق بهره برد؛ اگر افرادی که طرح‌ها و برنامه‌های خوب و سنجیده دارند، از سوی نهادهایی که مسئول همکاری با آنان هستند، یاری و همراهی کافی را ببینند و در گیر مراحل اداری عجیب و دست‌وپاگیر نشوند، برنامه عملیاتی خواهد شد. اما نکته دیگری را نیز باید در این باره در نظر گرفت و آن این است که متأسفانه در بسیاری مواقع چیزی که جلوی عملی شدن این طرح‌ها را سد می‌کند، فساد اداری و منفعت‌جویی برخی افراد سیاسی است که در صورت عملی شدن طرح موردنظر، منافعشان به خطر می‌افتد. رفع این مورد نیز در گرو اصلاحات اداری صحیح و هدفمندی است که متکی بر تحقیقات مفصل و دقیق کارشناسان باشد.

۲-۵- سبک زندگی اسلامی در فضای عمومی جامعه

فرهنگ رانندگی و تفریح سالم از جمله مواردی هستند که در زندگی روزمره فکر افراد را به خود مشغول می‌دارند و زیست اجتماعی آنان را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند. هر کس که روزانه از خیابان‌های شهرهای بزرگ استفاده می‌کند و یا در جاده‌ها رفت‌وآمد دارد، با وضعیت نا به

سامان فرهنگ رانندگی آشناست و به‌انحاء مختلف از تصادف و مرگ و مصدومیت اطرافیان تا اتلاف وقت در خیابان‌ها، صدمه‌دیده است. رعایت نکردن قانون در هر حوزه‌ای از جمله در ترافیک و رانندگی پایمال کردن بی‌چون‌وچرای حق‌الناس است؛ در دوران جنگ رزمندگان برای جلب رضایت خداوند و در نهایت رسیدن به مقام شهادت و همچنین با اتکا به مرگ‌اندیشی و آخرت‌باوری خود را به شکلی عریان هر لحظه در معرض مرگ می‌دیدند، بنابراین، از کوچک‌ترین کاری که شبهه ضایع کردن حقوق دیگران را در خود داشت پرهیز می‌کردند. در سطح اخلاق فردی باید این نکته را برای همه رانندگان و نیز عابران پیاده درون سازی کرد که تخلف از قوانین راهنمایی‌ورانندگی مساوی با پایمال کردن حق‌الناس است. پیش از آن نیز باید درباره قبح و اثرات منفی و سزای اخروی چنین کاری آموزش لازم را به افراد داد.

اما در سطح مدیریت اجتماعی یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین راهکارها برای اصلاح این رفتارها، تنظیم مقررات راهنمایی‌ورانندگی و ایجاد ضمانت اجرای متناسب برای مقررات است؛ کاری که در سال‌های اخیر تا حدودی انجام شده و نتایج مثبت بسیاری از جمله ایجاد فرهنگ بستن کمربند ایمنی را در پی داشته است.

علاوه بر موارد یاد شده بایستی بر این نکته بسیار مهم نیز تأکید کرد که به‌طورکلی بالاتر رفتن سطح فرهنگ و میزان سرمایه فرهنگی افراد جامعه تأثیر بسزایی در اصلاح به تقریب همه رفتارهای روزمره آنان دارد. چنان که می‌دانیم تولید محصولات فرهنگی و نیز سرانه مطالعه و سرانه تماشای فیلم و استفاده از دیگر محصولات فرهنگی در کشور ما بسیار پایین است و این امر در ایجاد رفتارها و نگرش‌های نامناسب نقش بسزایی دارد. به میزانی که جامعه به سطوح بالاتری از رشد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌رسد، فرهنگ و حیات فرهنگی مردم از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود و مطالعه سبک زندگی فرهنگی مردم که در مقوله مصرف فرهنگی تجلی می‌کند، مهم‌تر می‌شود. مصرف فرهنگی ایجادکننده سرمایه فرهنگی است. دسترسی به سرمایه فرهنگی عاملی برای ارتقای فرهنگ عمومی، توسعه انسانی و نهایتاً توسعه پایدار است. مصرف فرهنگی مردم در فرایندی متقابل تاندازه‌ای سبب شکل‌دادن به ارزش‌ها و نگرش‌های ایشان است.

نکته دیگری که مدنظر رهبری بوده و در جامعه جوان ایران به حق نکته مهم و قابل توجهی

است، تفریحات سالم بوده است و اینکه الگوی تفریح سالم کدام است. درباره تفریح و به‌طورکلی فراغت در کشورهای اروپایی و آمریکا تحقیقات بسیار زیادی صورت گرفته و حجم انبوهی مطلب تولید شده و نظریه‌های متعددی در این باره صادر شده است. برنامه‌ریزی فراغت با توجه به وضعیت دنیای معاصر (کاهش ساعات کار، گریز از عوارض شهرنشینی از طریق فراغت، سود اقتصادی خدمات مرتبط با فراغت) بسیار مهم است.

در زمینه برنامه‌ریزی فراغت نیز اگرچه مبحث سیاست و عدالت اجتماعی مدنظر است اما جدای از مبحث سیاست اجتماعی، باید اطلاعاتی درباره ترکیب فعالیت‌هایی که افراد جامعه انجام می‌دهند، گروه‌های سبک زندگی و علل این پدیده‌ها داشت تا بتوان به‌درستی برای برآوردن نیازهای مردم اقدام کرد. شاید به همین دلیل است که بیشترین مطالعات سبک زندگی در زمینه بررسی فعالیت‌های فراغت انجام شده است. از جمله کاربردهای تحلیل سبک زندگی که ذیل عنوان برنامه‌ریزی فراغت قابل‌بررسی است بازاریابی محصولات فرهنگی است که با اقتضای فرهنگ نیز مرتبط است.

در بررسی زندگی رزمندگان نیز مشاهده گردید که با وجود حضور آنان در بدترین شرایط جنگی، نشاط و شادابی و شوخی و تفریح تا حد ممکن در میان ایشان جریان داشت. تفریح بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی اجتماعی است که در صورت حذف آن، خمودگی و بی‌انگیزگی به زندگی رخنه می‌کند و خطر جایگزینی آن با لذت‌های کاذبی چون استفاده از مواد مخدر و ارتکاب جرایم نیز وجود دارد.

در اسلام نیز بر اختصاص دادن بخشی از زندگی به تفریحات سالم تأکید شده است. طبعاً الگوی تفریح واحدی برای تمام گروه‌ها و اقشار اجتماعی قابل توصیه نیست؛ اما می‌توان با ارتقاء سطح فرهنگ عمومی جامعه، الگوی تفریحات مردم را نیز به الگوی فرهنگی نزدیک کرد. از نتایج دیگر ارتقاء سطح عمومی فرهنگ، پایین آمدن میزان آسیب‌هایی است که برای مثال طبیعت‌گردی به محیط‌زیست با بازدید از آثار تاریخی به این آثار وارد می‌کند. همچنین این ارتقاء فرهنگ از میزان گرایش افراد به الگوهای ناسالم تفریح نیز کم می‌کند. اقشار مختلف با سطوح مختلف در آمد و فرهنگ‌های مختلف شغلی، طبیعت برای تفریحات خود از الگوی یکسانی پیروی نمی‌کنند، اما در صورتی که درونی کردن ارزش‌های اسلامی برای آحاد به‌درستی صورت پذیرد و سطح فرهنگ عمومی نیز بالا رفته باشد، می‌توان پیش‌بینی کرد

که الگوهای تفریح مردم نیز الگوهایی ارزش محور و در چارچوب اسلام باشد و میزان تفریحات آسیب‌رسان و کاذب پایین آید.

۳-۵- سبک زندگی اسلامی و اخلاق عمومی

دسته دیگری از پرسش‌های مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) متوجه اخلاق عمومی در جامعه است و مسائلی از قبیل پرخاشگری، عدم رعایت حقوق متقابل و رواج دروغ در روابط بین‌فردی را مدنظر قرار می‌دهد. این موارد از جمله مسائلی هستند که گاه ممکن است از فرط تکرار در موقعیت‌های روزمره عادی تلقی شوند و از اصلاح و چاره‌اندیشی برای آن‌ها غفلت شود.

با نگاهی به آنچه درباره اخلاق جاری در دفاع مقدس یعنی اینکه افراد به دلیل مرگ‌اندیشی، آخرت‌باوری، تلاش برای جلب رضایت خدا و شهادت‌طلبی، در جزئیات اعمال روزمره خود دقیق بودند و از هرگونه عملی که امکان آزردن دیگران در آن وجود داشت پرهیز می‌کردند، می‌توان به منشأ این رویکرد اخلاقی پی برد: حضور و غلبه امر قدسی در زندگی افراد. طبعاً آن میزان مرگ‌اندیشی که در جبهه‌ها وجود داشته در حالت عادی جامعه به وجود نخواهد آمد و شهادت‌طلبی نیز دیگر موضوعیت ندارد. اما آخرت‌باوری و مدنظر قراردادن رضایت خدا در انجام همه امور، عناصر فرهنگی قابل تقویتی هستند که می‌توان به یادآوری و تذکر مدام آن‌ها اقدام کرد.

در واقع، برای بهبود وضعیت اخلاق در جامعه راه نخست توجه دادن افراد به اصول اخلاقی است. اما این کار به‌تنهایی کفایت نمی‌کند و آنچه از اهمیت و ضرورت بسیار بیشتری برخوردار است، شناسایی شرایط ساختاری‌ای است که چنین وضعیت اخلاقی را به وجود می‌آورد. برای مثال در جامعه‌ای که در آن میزان فقر و بیکاری بسیار بالاست و تأمین هزینه‌های معیشتی خانواده به‌سختی صورت می‌گیرد و درعین‌حال شکاف بزرگی میان طبقات غنی و فقیر جامعه وجود دارد، نمی‌توان از مردم انتظار آرامش و پرهیز از پرخاش داشت. همچنین نبود فرصت‌های برابر برای دستیابی به موفقیت و نیز فساد روندی که منجر به موفقیت می‌شود، خود از مهم‌ترین عواملی است که باعث فردگرایی منفی و منفعت‌طلبی و بی‌توجهی به حقوق دیگران می‌شود. درباره دروغ نیز وضع به همین منوال است؛ در وضعیتی

که منافع افراد عملاً با دروغ گفتن تأمین می‌شود و با راست‌گویی به خطر می‌افتد، آنان در سکوت به سمت دروغ‌گویی سوق داده می‌شوند.

۴-۵- سبک زندگی اسلامی در خانواده

خانواده مهم‌ترین نهادی است که سبک زندگی اسلامی بایستی در آن راه یابد. زیرا هم بستر تربیت نسل‌های آینده است و هم نوع ارتباطاتی که در آن شکل می‌یابد تأثیر فوق‌العاده مهمی در توانایی افراد به‌ویژه زنان برای ظاهرشدن در نقش‌های اجتماعی دارد و علاوه بر این به دلیل نزدیک بودن روابط در آن، رعایت حقوق متقابل و درپیش‌گرفتن سلوک انسانی در تضمین سلامت عاطفی و بهداشت روانی جامعه مؤثر است. پرسش‌های مطرح شده از سوی مقام رهبری اهم مسائلی را که خانواده‌ها امروزه با آن درگیرند در بر می‌گیرد. ایشان ما را به رعایت حقوق همسران و فرزندان در چارچوب خانواده توجه می‌دهند که خود همین موضوع می‌تواند به تقریب تمام مشکلات را پوشش دهد. بدین معنا که اگر تمام حقوق متقابل زن، شوهر و فرزندان در خانواده رعایت شود، دیگر مشکل و اختلاف و نزاعی پیش نخواهد آمد. در اینجا با رجوع به فرهنگ جبهه بازهم بایستی از توجه به آخرت و نیز اهمیت و سنگینی حق‌الناس سخن گفت و اینکه در سطح اخلاق فردی با بالابردن سطح عمومی فرهنگ جامعه مشکلات این حوزه نیز تا حد بسیاری رفع می‌شود. در حال حاضر اوضاع خانواده‌ها از نظر توجه به حقوق همسران و فرزندان چندان رضایت‌بخش نیست و بالارفتن نرخ طلاق را نیز می‌توان از نشانه‌های همین نا به سامانی اوضاع دانست.

باین‌حال به نظر می‌رسد چاره این معضل تنها در اصلاح اخلاق فردی نیست، بلکه همچون موارد دیگر بایستی به مختصات ساختاری معضل نیز توجه داشت و با تحلیل درست آن به

۱- آخرین پژوهش ملی در این زمینه یعنی «طرح ملی بررسی پدیده خشونت خانگی علیه زنان» حدود یک دهه پیش صورت‌گرفته است. این پژوهش بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۳ و در ۲۸ مرکز استان ایران انجام شده و نتایجی از قبیل موارد زیر داشته است: دو سوم زنان ایران از آغاز زندگی مشترکشان تا زمان بررسی حداقل یک‌بار مورد خشونت قرار گرفته‌اند. ۵۲ درصد از ابتدای زندگی مشترک تاکنون قربانی این نوع خشونت شامل به‌کاربردن کلمات رکبک، دشنام دادو فریاد، بهانه‌گیری‌های پی‌درپی و مواردی از این‌دست بوده‌اند. ۳۷ درصد زنان تحت خشونت فیزیکی از جمله سیلی زدن، زدن با مشت یا چیز دیگر، لگزدن بوده‌اند.

چاره دست‌یافت. یکی از مهم‌ترین اقدامات، ارائه تصویری روشن، صحیح و واقع‌گرایانه به زن و مرد از نقش آنان در خانواده است که این کار بایستی پیش از ازدواج و برای مثال در مراحل تحصیل صورت گیرد!

در این مسیر باید کوشید باورهای افراد را با شرایط عینی که در آن قرار دارند نزدیک کرد. آگاه‌سازی زنان از مسئولیت‌هایشان در خانواده و نیز تربیت مردان به‌نحوی که نسبت به زمانی که تنها نان‌آور خانواده بوده‌اند، مسئولیت بیشتری را در منزل بر عهده گیرند، از ضرورت‌های امروز جامعه ماست.

البته بایستی توجه داشت که این امر به الزام با آموزه‌های اسلامی و مسئولیت‌های مادری زنان در تعارض نیست و در صورتی که دولت برنامه‌ای منسجم برای حمایت از خانواده داشته باشد که در آن به حقوق اجتماعی زن و مرد هر دو توجه شده باشد، می‌توان با تنظیم ساعات کار، مرخصی‌ها و نیز اتخاذ سیاست‌های تبعیض مثبت ترتیبی داد که زن‌ها در موقعیت‌های شغلی متناسب با تحصیلات و تخصص خود قرار گیرند و هم زمان امکان و فراغت ایفای نقش همسری و مادری خود را نیز داشته باشند.

خلاصه کلام آنکه در پاسخ به پرسش رهبری که چه کنیم تا زن هم کرامت و عزت خانوادگی‌اش حفظ شود و هم امکان انجام وظایف اجتماعی را داشته باشد، می‌توان گفت که برای این کار لازم است برنامه‌ای منسجم و همه‌جانبه‌نگر تدوین شود و اولویت در آن نه تشویق زنان به کناره گرفتن از مشاغل که توانمندسازی خانواده برای برعهده گرفتن نقش‌های متناسب با اقتضائات زندگی این روزگار باشد و در آن هم دیدگاه‌های زنان و مردان نسبت به

۱- میانگین وقوع این نوع خشونت برای زنانی که درگیر آن برده‌اند، ۱۰ بار بوده است. ۱- پژوهشی که محسنی و پوررضا (۱۳۸۲: ۱۳۹) بر روی ۳۵۴۰ خانواده ایرانی انجام داده‌اند نشان می‌دهد که زنان در مقایسه با مردان گرایش کمتری به الگوی خانواده ستی دارند، در گرایش متوسط، مردان موقعیت برتر را به خود اختصاص داده‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که گسسته‌ای عمیق جنسی در زمینه پابندی به الگوی سنتی خانواده وجود دارد که احتمالاً در خانواده تجلی خواهد یافت. زنان با پابندی پایین به الگوهای سنتی خانواده اولاً انتظارات متفاوتی از آنچه شوهرانشان درباره نقش خود درونی کرده از او دارند و ثانیاً انتظارات شوهرانشان از نقش زن را نمی‌پذیرند و این خرد بنیاد تعارض است. حسین آفاجانی مرسا (۱۳۸۷: ۲۰۱) نیز پس از تحلیل آماری پژوهش بر روی ۴۵۰ زن درخواست‌کننده طلاق نتیجه می‌گیرد که مشکلات خانواده حداقل در طبقه اجتماعی متوسط بیشتر ناشی از تعارض نقش‌هاست.

خانواده و مسئولیت‌های آن اصلاح شود و هم سیاست‌های کلان در جهت نقش‌آفرینی فعال زنان و مردان در خانواده و همکاری در تربیت فرزندان طراحی گردد. نکته‌ای که درباره رعایت حقوق افراد در خانواده نیز باید مدنظر قرار گیرد، در وهله نخست فرهنگ‌سازی و آموزش از طریق رسانه‌ها و کتب درسی است و در وهله دوم فراهم‌آوردن زمینه‌های اجتماعی رعایت همه‌جانبه حقوق افراد که به بخشی از آن در بالا اشاره شد.

۶- نتیجه‌گیری

هدف این تحقیق، بررسی شرایط امکان پیاده‌سازی سبک زندگی اسلامی در جامعه امروز ایران و پاسخ به پرسش‌های رهبری درباره سبک زندگی بوده است. برای این کار زندگی بسیجیان دوران دفاع مقدس به‌عنوان نمونه‌ای آرمانی تبلور سبک زندگی آرمانی مورد مذاقه قرار گرفت تا مشخص شود چه چیز در زندگی آنان منجر به درپیش‌گرفتن سبک زندگی اسلامی می‌شد. در حوزه علوم اجتماعی طی سالیان، ادبیات نظری نسبتاً فربه‌ای درباره سبک زندگی تولید شده است که متکی بر پژوهش‌های میدانی متعدد بوده است. در این تحقیق با نگاهی به پژوهش‌های انجام شده در این حوزه و بهره‌گیری از ادبیات نظری موجود، پایه‌های نظری کار مستحکم گردید تا یافته‌ها از اعتبار علمی برخوردار باشد. اما هم‌زمان از توجه به منابع اسلامی نیز غفلت نورزیدیم و با مراجعه به این منابع شمایی از سبک زندگی علوی را نشان دادیم و تلاش کردیم تا از سیره آن حضرت و نیز آیات قرآن مهم‌ترین مواردی را که در زندگی روزانه حایز اهمیت‌اند استخراج کنیم و الگویی از سبک زندگی مطلوب اسلامی به دست آوریم.

سپس با مبنا قراردادن بخش مذکور عوامل شکل‌دهنده و نیز کارکردها و پیامدهای سبک زندگی را توضیح دادیم و مقوله‌های مرتبط با هر بخش را ذیل همان بخش گنجانیدیم. مقوله‌هایی که در این بخش آمده‌اند حاصل چندین بار مطالعه خاطرات رزمندگان دفاع مقدس در کتاب‌های خاطرات، سایت‌ها و وبلاگ‌ها، وصیت‌نامه‌های آنان و کمک‌گرفتن از فیلم‌های مستند و داستانی موجود در باره دفاع مقدس و همین‌طور گزارش‌ها بود به‌علاوه خاطرات سربازان آمریکایی و نیز گزارش‌های مستند و فیلم‌های مرتبط با آنان. هر مقوله به شکل دوگانه‌ای متضاد آمده و حاوی ویژگی‌های متضاد سبک زندگی دو گروه مورد مطالعه است. در مجموع و پس از تحلیل و تشریح این نه مقوله، این نتیجه حاصل شد که مقوله محوری که

اصل انسجام‌بخش تمام مقوله‌هاست و می‌تواند محور تحلیل‌ها باشد، «سیطره امر مقدس در برابر سیطره امر نامقدس» است. بدین معنا که در میان رزمندگان ایرانی هدف والای جنگ یعنی دفاع از اسلام به‌اضافه نیت جلب رضای خداوند و شهادت‌طلبی به شکل گرفتن سلسله رفتارها و بروز ویژگی‌هایی منجر شده بود که در میان سربازان امریکایی در فضایی کاملاً مادی و به‌دوراز انگیزه‌ها، اهداف و نیت‌های معنوی، متضاد آن‌ها بروز کرده بود و نتایج این دو وضعیت نیز در دو گروه متضاد یکدیگر بود. پس به‌این ترتیب شاهدیم که چند هدف تحقیق یعنی استخراج الگوی سبک زندگی رزمنده بسیجی دوران دفاع مقدس، استخراج الگوی سبک زندگی سرباز آمریکایی و نیز ریشه‌یابی تفاوت این دو گروه محقق گردیده است. هدف دیگری که در این تحقیق مدنظر بود، پاسخ به پرسش‌های رهبری با رجوع به الگوهای مستخرج از مطالعه دو گروه بود. این پرسش‌ها را در چهار گروه فرهنگ شغلی، حوزه عمومی، اخلاق عمومی و خانواده دسته‌بندی شد و تلاش گردید در دو سطح اخلاق فردی و مدیریت اجتماعی پاسخ آن‌ها فراهم شود. در سطح اخلاق فردی یافته‌های تحقیق را مدنظر قرار گرفت که از مقوله‌های نه‌گانه منتج شده بود و در سطح مدیریت کلان اجتماعی بیشتر به ادبیات نظری تحقیق مرتبط بود.

منابع

۱. قرآن مجید.
۲. نهج البلاغه.
۳. آقاجانی مرسا، حسین. (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی همسرگزینی، ازدواج و طلاق، تهران: نشر علم.
۴. خیری، حسن. (۱۳۹۱). هم‌افزایی راهبردی رسانه و خانواده در ارائه سبک زندگی اسلامی. فصلنامه رسانه و خانواده.
۵. درودیان، محمد. (۱۳۸۷). آغاز تا پایان (سالنامه تحلیلی: بررسی وقایع سیاسی - نظامی جنگ از زمینه‌سازی تهاجم عراق تا آتش‌بس). چاپ یازدهم، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
۶. رحمانی فیروزجاه، علی؛ سهرابی، سعیدیه. (۱۳۹۰). رابطه سبک زندگی و دین‌داری از دیدگاه ابن خلدون، پژوهش‌های علم و دین، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره اول، بهار و تابستان، صص ۱۷-۳۲.
۷. فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۸۲). جوانان و انقلاب در سبک زندگی. رشد آموزش علوم اجتماعی، دوره نهم، شماره ۴، صص ۲۲-۳۱.
۸. فکوهی، ناصر. (۱۳۸۷). خرده‌فرهنگ‌های اقلیتی؛ روندها و چشم‌اندازها. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، صص ۱۴۳-۱۷۴.
۹. کفاشی، مجید، پهلوان، منوچهر، عباس نژاد عربی، کاظم. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر سبک زندگی بر هویت اجتماعی. فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال سوم، شماره نهم.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۸۸ ه. ق) الکافی، چاپ سوم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۱. محسنی، منوچهر و ابوالقاسم، پوررضا انور. (۱۳۸۲). ازدواج و خانواده در ایران، تهران: نشر آرون.
12. Bocoock, Robert (1992), "Consumption and Lifestyles" in Social and Cultural Forms of Modernity, ed. By Robert Bocoock and Kenneth Thomp son, pp. 119-167, Open University Press.
13. Dobrianov, V.(1990), "Models and Indicators of Way of Life and of Quality of Life", in Blanka Filipvoča, Sue Gliptis, Walter

- Tokarski (eds.), Life styles: Theories, Concepts, Methods and Results of Life Style Research in International Perspective , pp. 1-19, Research Committee 13 of the International Sociological Association, Prague: Institute for Philosophy and Sociology, Czechoslovak Academy of Sciences.
14. Kelly, John, R (1990), "Leisure Behaviours and Styles: Social, Economic and Cultural Factors", pp. 90-109, Blanka Filipvoca, Sue Gliptis, Walter Tokarski (eds.), Life styles: Theories, Concepts, Methods and Results of Life Style Research in International Perspective, Research Committee 13 of the International Sociological Association, Prague: Institute for Philosophy and Sociology, Czechoslovak Academy of Sciences.
15. Scheys, Micheline (1987), The Power of Lifestyles. Society and leisure, vol. 10, No. 2, pp. 249- 266.
16. Veal, A. J., Lifestyle and Leisure (2000), A Review and Annotated Bibliography, School of Leisure, Sport and Tourism, University of Technology Sydney.

